

**Фалько Н. М. (ORCID 0000-0001-9475-6770),  
Крижановський О. М. (ORCID 0000-0002-5358-9758),  
Остополец І. Ю. (ORCID 0000-0001-7315-2062),  
Прокоф'єва О. О. (ORCID 0000-0002-6542-239X),  
Крижановський П. О. (ORCID 0009-0009-2122-0698)**

## **ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

*У статті представлено результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження гендерних особливостей самореалізації особистості. Самореалізація є одним з найважливіших аспектів психологічного розвитку та успішності особистості. Процес самореалізації значною мірою залежить від гендерних чинників, що впливають на можливості та стратегії досягнення особистих цілей. Вивчення гендерних особливостей самореалізації дозволяє виявити специфічні бар'єри та підтримуючі аспекти для чоловіків і жінок у їхньому прагненні до саморозвитку. Ці знання є важливими для розробки ефективних стратегій підтримки особистісного та професійного зростання для обох статей, особливо в умовах війни в Україні, яка суттєво змінила соціально-економічні умови та посилила стресові фактори.*

*Метою статті є визначення гендерних відмінностей у прагненні до самоактуалізації.*

*Наукова новизна. У статті вперше детально розглянуто гендерні відмінності у самореалізації в контексті сучасних соціальних і економічних змін, спричинених війною в Україні. Проведене дослідження дозволило виявити, що чоловіки та жінки мають різні пріоритети та стратегії самореалізації. Чоловіки частіше орієнтовані на професійну діяльність та соціальну взаємодію, тоді як жінки надають перевагу самопізнанню та особистісному розвитку з акцентом на моральні цінності.*

*Висновки. Результати дослідження показали, що чоловіки мають вищі показники самоактуалізації в сферах, пов'язаних із соціальною взаємодією, професійною діяльністю та самоповагою. Жінки ж демонструють вищі показники у сферах, пов'язаних із моральними цінностями, креативністю та самопізнанням. Вони також мають різні підходи до сприйняття інших людей та прийняття рішень. Дослідження показало, що самореалізація є однаково*

*важливо та досяжною для представників обох статей, що важливо враховувати при розробці програм підтримки особистісного розвитку.*

**Ключові слова:** *гендер, самоактуалізація, соціально-психологічні чинники самореалізації.*

**Постановка проблеми.** Самореалізація та соціальна активність є важливим аспектом психологічного розвитку та життєвого успіху особистості [12]. Однак, процес самореалізації значно залежить від гендерних чинників, що впливають на можливості та стратегії досягнення особистісних цілей. Вивчення гендерних особливостей самореалізації дозволяє виявити специфічні бар'єри та підтримуючі аспекти для чоловіків та жінок у їхньому прагненні до саморозвитку. Розуміння цих відмінностей сприяє розробці ефективних стратегій підтримки особистісного та професійного зростання для обох статей, що є актуальним для сучасного суспільства, яке прагне рівних можливостей для всіх його членів.

Війна в Україні суттєво змінила соціально-економічні умови, вона посилює стресові фактори та впливає на життєві перспективи людей. Гендерні відмінності в переживанні війни, адаптації до нових умов та стратегіях самореалізації стають критично важливими для розуміння психосоціальної підтримки. Війна значно впливає на соціальну структуру та гендерні ролі, вимагає від чоловіків і жінок різних стратегій адаптації та самореалізації. Розуміння цих відмінностей сприяє розробці ефективних стратегій підтримки особистісного та професійного зростання для обох статей в умовах війни, що є актуальним для сучасного українського суспільства, яке прагне інтегруватися у європейській простір.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** З точки зору сучасної психології, самоактуалізація - це процес повного розкриття та реалізації особистісного потенціалу, прагнення до досягнення власних цілей та максимального використання своїх здібностей. Вона включає в себе пошук сенсу життя, розвиток творчих здібностей, досягнення внутрішньої гармонії та автентичності. Самоактуалізовані люди прагнуть до самопізнання, прийняття себе та інших, автономії, а також досягнення гармонійних відносин із навколишнім середовищем. Це ключова концепція в гуманістичній психології, особливо в працях А. Маслоу, який є основоположником концепції самоактуалізації.

У сучасній зарубіжній психології існують такі трактування самореалізації особистості: Дж. Голд розуміє цей феномен, як інстинктивну

потребу людини використовувати власні можливості, розвиток природно закладеного ресурсу [10]; І. Івтзан вважає, що це актуалізація особистісного потенціалу, прагнення до творчості, зростання, розвитку потенційних можливостей [11]; М. Купер – максимально повне задоволення особистістю потреб у синергійному суспільстві та досягнення внутрішньої синергії [9].

Проблема самоактуалізації досліджується в роботах вітчизняних науковців: О. Городілової, І. Єгоричевої, Л. Кобильнік, О. Литвинчук, Є. Лопатіна, Н. Петрової, І. Туркової, І. Саділова, Т. Соломки, Л. Цурикової, Є. Яценко та ін. Вони здебільшого розглядають самореалізацію особистості як процес розвитку суб'єктності, здатності до самовияву, активного перетворення власної життєдіяльності, життєтворчості, вибудовування власного неповторного життєвого світу.

О. Литвинчук стверджує, що потреба в самореалізації є найважливішою серед усіх потреб особистості, яка може бути задоволена завдяки іншим потребам, заміщувати їх або акумулювати потенціал усієї системи потреб. Цей потенціал спрямовується на ту сферу діяльності людини, де вона може бути найбільш ефективно реалізованою [6].

Гендерні особливості професійної самореалізації особистості досліджували Н. Бойчук, А. Василик, М. Дубініна, К. Омельченко, Л. Пілецька, С. Сафонова, Н. Завацька, Є. Каширіна, О. Бровендер та інші. Питання впливу гендерної нерівності та відмінностей у професійній і особистісній самореалізації між жінками та чоловіками вивчали М. Кімел, К. Вест та інші дослідники.

О. Коханова, О. Столярчук та О. Сорокіна визначають самореалізацію як конструктивне виявлення та реалізацію особистісного потенціалу людини, її розвиток та збагачення [5]. Вони провели дослідження настанов жінок щодо самореалізації чоловіків, яке показало, що пріоритетними сферами для чоловіків є професійна діяльність та родинні взаємини. Водночас більшість жінок вважає оптимальним партнерське прийняття рішень у родині, де обидва партнери рівною мірою залучені до виконання всіх родинних функцій. Ознаками успішної самореалізації чоловіків жінки вважають ефективну подружню взаємодію, успішну професійну кар'єру, збалансованість роботи та дозвілля. Умовами чоловічої самореалізації опитані жінки називають підтримку дружини, свідоме виділення сфер для самореалізації, достатній розвиток вольової сфери [там же].

**Метою статті** є визначення гендерних відмінностей у прагненні до самоактуалізації.

**Виклад основного матеріалу і результатів дослідження.** При визначенні мети та завдань дослідження ми виходили з припущення, що існують істотні відмінності самоактуалізаційних процесів у чоловіків та жінок, а саме: чоловіки мають вищий рівень самоактуалізації, ніж жінки, вони більшою мірою зосереджені на професійній та особистісній самореалізації; жінки прагнуть самореалізуватися у міжособистісних стосунках, родині. У дослідженні брали участь чоловіки (47 осіб) та жінки (54 особи), віком від 20 до 35 років, які мають вищу освіту або здобувають її. Використовувалися методики: «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» (А. Лазукіна, в адаптації Н. Каліної), «Короткий індекс самоактуалізації (SI)» (А. Джонс і Р. Крендел). Для статистичної обробки результатів застосовувався t-критерій Стьюдента.

З метою дослідити самоактуалізацію та особливості її прояву у чоловіків та жінок була застосована методика «Діагностика самоактуалізації особистості – САМОАО» (А. Лазукіна, в адаптації Н. Каліної), результати за якою представлені в табл. 1.

*Таблиця 1*

**Показники самоактуалізації у чоловіків та жінок (у балах)**

<b>Шкали</b>	<b>Чоловіки</b>	<b>Жінки</b>	<b>t</b>	<b>p-рівень</b>
Орієнтації у часі	8,4±1,8	7,1±1,4	1,43	>0,05
Цінностей	7,9±1,7	8,6±1,9	0,77	>0,05
Погляду на природу людини	5,8±1,1	7,9±1,6	2,32	≤0,05
Потреби в пізнанні	7,1±1,4	7,7±1,8	0,65	>0,05
Креативності	8,1±1,9	8,5±2,2	0,42	>0,05
Автономності	6,3±1,8	4,2±0,6	2,31	≤0,05
Спонтанності	6,4±1,9	5,9±1,4	0,52	>0,05
Саморозуміння	7,2±1,8	7,8±1,7	0,64	>0,05
Аутосимпатії	7,5±1,8	6,7±1,6	0,85	>0,05
Контактності	7,7±2,0	7,2±1,5	0,53	>0,05
Гнучкості у спілкуванні	7,6±2,2	7,1±1,6	0,56	>0,05

У чоловіків найвищі бали зафіксовано за шкалами: «Орієнтація у часі» (8,4±1,8 балів), що свідчить про розвинену здатність чоловіків до планування та організації свого часу; «Креативність» (8,1±1,9 балів) вказує на спроможність до генерації нових ідей та інноваційних підходів; «Цінності» (7,9±1,7 балів) показує високий ступінь усвідомленості власних цінностей та моральних принципів; «Контактність» (7,7±2,0 балів) свідчить про ефективну соціальну взаємодію та

комунікативні навички; «Гнучкості у спілкуванні» ( $7,6 \pm 2,2$  балів) вказує на розвинену здатність адаптувати стиль спілкування до різних ситуацій та людей; «Аутосимпатія» ( $7,5 \pm 1,8$ ) вказує на високий рівень самоповаги та позитивного ставлення до себе; найнижчі – за шкалами «Погляд на природу людини» ( $5,8 \pm 1,1$  балів) – може свідчити про песимістичний погляд на людську природу або недовіру до інших людей; «Автономність» ( $6,3 \pm 1,8$  балів) вказує на залежність від думки інших та недостатню незалежність у прийнятті рішень; «Спонтанність» ( $6,4 \pm 1,9$  балів) може свідчити про обережність, стриманість або брак імпульсивності. Таким чином, чоловіки демонструють високі показники в сферах, пов'язаних із соціальною взаємодією, креативністю та самоповагою. Водночас, низькі бали за шкалами автономності та спонтанності можуть вказувати на потребу в розвитку незалежності та більшої відкритості до нових, несподіваних дій.

У жінок найвищі бали зафіксовано за шкалами: «Цінності» ( $8,6 \pm 1,9$  балів) вказує на глибоке усвідомлення власних цінностей та моральних принципів; «Креативність» ( $8,5 \pm 2,2$  балів) свідчить про схильність до генерації нових ідей та підходів; «Погляд на природу людини» ( $7,9 \pm 1,6$  балів) вказує на позитивне сприйняття людської природи, довіру до інших людей; «Саморозуміння» ( $7,8 \pm 1,7$  балів) свідчить про розвинену здатність до самоаналізу та усвідомлення власних почуттів і мотивів; «Потреба в пізнанні» ( $7,7 \pm 1,8$  балів) свідчить про бажання здобувати нові знання та розвиватися; найнижчі – за шкалами «Автономність» ( $4,2 \pm 0,6$  балів) вказує на залежність від думки інших та недостатню незалежність у прийнятті рішень; «Спонтанність» ( $5,9 \pm 1,4$  балів) може свідчити про обережність, стриманість або брак імпульсивності. Таким чином, жінки демонструють високі показники в сферах, пов'язаних з моральними цінностями, креативністю та самопізнанням. Це вказує на їхню здатність до глибокого самоаналізу та прагнення до розвитку, на потребу в розвитку незалежності та більшої відкритості до нових, несподіваних дій.

Отримано значущі відмінності між показниками чоловіків та жінок за шкалами «Погляд на природу людини» ( $t=2,32$ ,  $p \leq 0,05$  за  $t$ -критерієм Стьюдента) – у жінок показники значущо вищі, тобто вони більш схильні вірити в доброту, надійність та чесність інших людей, ймовірно, мають більшу довіру до людей і більш оптимістичне уявлення про людську природу, що свідчить про їхню відкритість та готовність до співпраці та може позитивно впливати на соціальну взаємодію; «Автономність» ( $t=2,31$ ,  $p \leq 0,05$ ) – у чоловіків показники значущо вищі, тобто чоловіки більш схильні приймати рішення самостійно, спираючись

на власні судження і меншою мірою залежать від думки інших, вони демонструють більшу незалежність у своїх діях і рідше піддаються зовнішньому впливу. Значущі відмінності за цими шкалами вказують на те, що гендерні чинники впливають на певні аспекти самореалізації. Жінки більш схильні до позитивного сприйняття інших людей, тоді як чоловіки демонструють більшу незалежність у своїх діях та рішеннях.

Для вимірювання психологічних аспектів, пов'язаних з досягненням особистісного потенціалу та самореалізацією застосовувалася методика «Короткий індекс самоактуалізації» (SI) (А. Джонс і Р. Крендел), результати представлені в табл. 2.

*Таблиця 2*

**Показники самоактуалізації чоловіків та жінок (у балах)**

<b>Шкала</b>	<b>Чоловіки</b>	<b>Жінки</b>	<b>t</b>	<b>p-рівень</b>
Індекс самоактуалізації	64,7±8,3	55,2±9,1	1,48	>0,05

У чоловіків індекс самоактуалізації складає 64,7±8,3 балів, у жінок - 55,2±9,1 балів. Значущих відмінностей між показниками не виявлено. Тобто рівень самоактуалізації чоловіків та жінок суттєво не відрізняється, тобто вони мають схожі можливості та прагнення до реалізації свого потенціалу. Це може вказувати на те, що фактори, які впливають на самоактуалізацію, подібні для обох статей або що гендерні відмінності у самоактуалізації менш виражені, ніж інші впливові фактори, такі як культурний контекст, особистісні риси або соціально-економічні умови. Відсутність значущих відмінностей між рівнями самоактуалізації чоловіків і жінок підкреслює, що самореалізація як процес може бути однаково важливим і досяжним для представників обох статей. Це важливо враховувати при розробці програм підтримки особистісного розвитку, щоб вони були гендерно нейтральними і спрямованими на всі аспекти, що впливають на самоактуалізацію.

Для активізації прагнення чоловіків та жінок для самоактуалізації можна застосовувати різноманітні заходи, такі як:

1. Спеціалізовані освітні програми: психологічні тренінги з особистого розвитку, спрямовані на розвиток навичок самоаналізу, управління часом, комунікації та креативного мислення; семінари та вебінари на теми, пов'язані з самоактуалізацією, мотивацією, досягненням цілей та управлінням стресом.

2. Заходи для розвитку професійної кар'єри: менторство та коучинг для індивідуалізованої підтримки від досвідчених професіоналів, які допомагають

визначити цілі та розробити стратегії їх досягнення; ротацію посад, яка дає можливість спробувати себе в різних ролях, що сприяє виявленню та розвитку особистих і професійних здібностей.

3. Психологічна підтримка: індивідуальна психотерапія та психокорекція з метою виявлення внутрішніх бар'єрів, конфліктів та робота над їх подоланням; групова терапія та групи підтримки для обговорення спільних проблем та обміну досвідом, що сприяє самоусвідомленню і самореалізації.

4. Розвиток творчого потенціалу особистості: творчі майстерні пропонують заняття, що сприяють розвитку креативного мислення та вираженню себе через мистецтво, літературу, музику тощо; відвідування культурних заходів: театрів, музеїв, виставок, що стимулює інтерес до нових знань та самовираження.

5. Соціальна взаємодія: участь у благодійних заходах та волонтерській діяльності розвиває почуття значущості та приналежності до спільноти; створення та підтримка спільнот, де люди можуть ділитися своїми досягненнями, обговорювати плани та надихати одне одного.

6. Піклування про фізичне здоров'я: регулярні фізичні вправи покращують загальний стан здоров'я, що сприяє підвищенню самооцінки та впевненості у собі; йога, медитація, техніки глибокого дихання допомагають знизити стрес та підвищити внутрішню гармонію.

7. Встановлення балансу між роботою та іншими сферами життя: можливість регулювати робочий час сприяє кращому балансу між професійним та особистим життям; підтримка сімейних цінностей, гармонійний розвиток родинних взаємин допомагають особистісній реалізації через сімейні досягнення.

Ці заходи сприяють створенню умов, у яких чоловіки та жінки можуть максимально розкрити свій потенціал, досягти особистісного та професійного зростання, знайти баланс та гармонію у житті.

**Висновки.** Визначення гендерних особливостей самоактуалізації доводить подібність цього процесу у чоловіків та жінок, але в той же час висвітлює змістовні відмінності. Чоловіки прагнуть самореалізації у сферах, які пов'язані із соціальною взаємодією, професійною діяльністю, що потребують інноваційних підходів та сприяють розвитку самоповаги. Для жінок важливіше самоактуалізуватися в процесі самопізнання, особистісного розвитку з урахуванням моральних цінностей. Вони потребують більшої незалежності від соціальних впливів та відкритості до нового.

Перспективами подальшого дослідження є визначення ролі традиційних гендерних ролей і стереотипів у формуванні самореалізації, вивчення гендерних особливостей самореалізації в умовах війни та соціальних криз.

### Література

1. Безверхий О. С., Грабіщук С. В.. Моделі самоактуалізації в сучасній психології. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2017. № 1 (17). С. 56–62.
2. Василик А. В., Бойчук Н. С., Омельченко К. С. Гендерні аспекти професійної самореалізації в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 268–274
3. Герасимів Т., Базарник Б. Самореалізація як соціальний розвиток особистості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 218–223.
4. Дубініна М. І. Гендерні особливості професійної самореалізації жінок. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 3. С. 24–27.
5. Коханова О., Столярчук О., Сорокіна О. Дослідження настановлень жінок щодо самореалізації чоловіків. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 37(1). С. 76–81.
6. Литвинчук О. В. Потреби особистості в самореалізації. *Science, Research, Development*. 2018. № 3 С. 121–123.
7. Мільчевська Г. С. Самореалізація особистості як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 1 (38). С. 180–182.
8. Пілецька Л. С., Сафонова С. О., Завацька Н. Є., Каширіна Є. В., Бровендер О. О. Соціально-психологічні засади життєстійкості та самореалізації молоді в професіях соціономічного типу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2022. № 2(58). С. 5–17.
9. Cooper M. The Fully Functioning Society: A Humanistic-Existential Vision of an Actualizing, Socially Just Future. *Journal of Humanistic Psychology*. 2016. № 6(56). P. 581–594.
10. Gold J. M. Spirituality and self-actualization: Considerations for 21st-century counselors. *Journal of Humanistic Counseling*. 2013. Vol. 52(1). P. 223–234.
11. Ivtzan I., Connely R. Androgyny in the mirror of self-actualisation and spiritual health. *The Open Psychology Journal*. 2010. Vol. 2. P. 58–70.



12. Ostopolets I., Mannapova K., Radjabova S. Psychological analysis of the phenomenon of individual' social activity in foreign theories and concepts. Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. Том 8. Випуск 2(11). 2023. 269-279

### References

1. Bezverkhyy, O. S., & Hrabishchuk, S. V. (2017). Models of Self-Actualization in Modern Psychology. *Scientific Bulletin of Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi. Psychological Sciences*, 1(17), 56–62.
2. Vasylik, A. V., Boychuk, N. S., & Omelchenko, K. S. (2020). Gender Aspects of Professional Self-Realization in Ukraine. *Business Inform*, 5, 268–274.
3. Herasymiv, T., & Bazarnyk, B. (2016). Self-Realization as Social Development of Personality. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Legal Sciences*, 837, 218–223.
4. Dubinina, M. I. (2018). Gender Characteristics of Women's Professional Self-Realization. *Theory and Practice of Modern Psychology*, 3, 24–27.
5. Kokhanova, O., Stolyarchuk, O., & Sorokina, O. (2022). Study of Women's Attitudes Towards Men's Self-Realization. *Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy*, 37(1), 76–81.
6. Lytvynchuk, O. V. (2018). Personality Needs in Self-Realization. *Science, Research, Development*, 3, 121–123.
7. Milchevska, H. S. (2016). Self-Realization of Personality as a Socio-Pedagogical Problem. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 1(38), 180–182.
8. Piletska, L. S., Safonova, S. O., Zavatska, N. Ye., Kashyrina, Ye. V., & Brovender, O. O. (2022). Socio-Psychological Foundations of Resilience and Self-Realization of Youth in Socionomic Professions. *Theoretical and Applied Problems of Psychology and Social Work*, 2(58), 5–17.
9. Cooper, M. (2016). The Fully Functioning Society: A Humanistic-Existential Vision of an Actualizing, Socially Just Future. *Journal of Humanistic Psychology*, 6(56), 581–594.
10. Gold, J. M. (2013). Spirituality and self-actualization: Considerations for 21st-century counselors. *Journal of Humanistic Counseling*, 52(1), 223–234.
11. Ivtzan, I., & Connely, R. (2010). Androgyny in the mirror of self-actualisation and spiritual health. *The Open Psychology Journal*, 2, 58–70.

12. Ostopolets I., Mannapova K., & Radjabova S. (2023) Psychological analysis of the phenomenon of individual' social activity in foreign theories and concepts. *Scientific Bulletin of Severshchyna. Series: Education. Social and behavioral sciences*. Volume 8. Issue 2(11). 269-279

## **GENDER CHARACTERISTICS OF SELF-REALIZATION OF PERSONALITY**

*The article presents the results of a theoretical analysis and empirical study of the gender characteristics of personality self-realization. Self-realization is one of the most important aspects of psychological development and personal success. The process of self-realization significantly depends on gender factors that influence the opportunities and strategies for achieving personal goals. Studying the gender characteristics of self-realization allows for identifying specific barriers and supportive aspects for men and women in their quest for self-development. This knowledge is crucial for developing effective strategies to support personal and professional growth for both genders, especially in the context of the war in Ukraine, which has significantly altered socio-economic conditions and intensified stress factors.*

*Purpose. The aim of the article is to determine the gender differences in the pursuit of self-actualization.*

*Scientific Novelty. The article provides a detailed examination of gender differences in self-realization in the context of contemporary social and economic changes caused by the war in Ukraine. The conducted research revealed that men and women have different priorities and strategies for self-realization. Men are more often oriented towards professional activities and social interaction, while women prefer self-discovery and personal development with an emphasis on moral values.*

*Conclusions. The research results show that men have higher self-actualization indicators in areas related to social interaction, professional activities, and self-respect. Women, on the other hand, demonstrate higher indicators in areas related to moral values, creativity, and self-understanding. They also have different approaches to perceiving others and making decisions. The study indicates that self-realization is equally important and achievable for both genders, which is essential to consider when developing support programs for personal development.*

**Key words:** *gender, self-actualization, socio-psychological factors of self-realization.*

**Фалько Наталя Миколаївна** - кандидат психологічних наук, доцент, ректор Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя;

**Крижановський Олексій Миколайович** - кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 053 Психологія, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького;

**Остополець Ірина Юріївна** - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя;

**Прокоф'єва Олеся Олексіївна** - кандидат психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри психології, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя;

**Крижановський Павел Олексійович (Pawel Krzyzanowski)** - студент Люблінського Католицького Університету (Республіка Польща).